

- jegyzet), valamint Tánccos Vilmos: KARÁCSONY BENŐ PERIRATAI. (Előszó a PJOETRUSKÁHOZ.) Dacia, Kolozsvár, 1986.
17. Császár Károly (vö. a 9. jegyzet).
18. Uő.: uo.
19. Baróti Pál: UTÓSZÓ A TAVASZI BALLADA C. KOTETHEZ. Irodalmi Könyvkiadó, Bukarest, 1968.
20. Dávid Gyula: KARÁCSONY BENŐ. A DÁVID Gyula–Marosi Péter–Szász János szerkesztette A ROMÁNIAI MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETE című tankönyvben. Tankönyvkiadó, Bukarest, 1977.
21. Tánccos Vilmos. Vö. 16. jegyzet.
22. Berkes Erzsébet: „OLCSÓ KIS FAGGYÚGYERTYÁK VAGYUNK”. SZÁZ ÉVE SZÜLETETT KARÁCSONY BENŐ. *Magyar Nemzet*, 1988. szeptember 7. Vezér Erzsébet: K. B.: A MEGNYUGVÁS ÖSVÉNYEIN. *Élet és Irodalom*, 1988. 36. sz.; Vörös Károly: A SÓZSÁK SÚLYA. *Népszabadság*, 1988. szeptember 7.; továbbá Szűcs Tamás, Tóth Zsolt (vö. 2. jegyzet).
23. Gebhard Rusch: A TORTÉNELEM, AZ IRODALOMTÖRTÉNET ÉS A HISTORIOGRÁFIA ELMÉLETE. *Helikon Irodalomtudományi Szemle*, 1993/1.
24. Idézi Császár Károly, lásd 9. jegyzet.
25. TAVASZI BALLADA (elbeszélések). Marosvásárhely, 1924; PJOETRUSKA (regény). Kolozsvár, 1927; ÚJ ÉLET KAPUJÁBAN (regény). Kolozsvár, 1932; NAPOS OLDAL (regény). Kolozsvár, 1936; A RÚT KIS KACSA (vigjáték). Kolozsvár, 1937; UTAZÁS A SZURKE FOLYÓN (regény). Kolozsvár, 1940; A MEGNYUGVÁS ÖSVÉNYEIN (regény). Kolozsvár, 1946.
26. Ligeti Ernő: K. B. NYILATKOZIK A DARABJÁRÓL, AZ ÍRÁS MŰHELYTITKÁIRÓL ÉS SOK MINDENFÉLÉRŐL, AMI BELEVILÁGÍT EGY ÍRÓ GONDOLATVILÁGÁBA. *Független Újság*, 1937. október 9.; Karácsony Benő: NYÁRI DÉLUTÁN A RÉGI FEHÉRVÁRT. SÉTA BOLCSÓHELYEM KORUL. Budapest, 1940; Tabéry Géza: MIÉRT HALLGATNAK AZ ERDÉLYI ÍRÓK? (K. B. is nyilatkozik.) *Magyar Nemzet*, 1941. szeptember 28.; Barcs Sándor: ÍRÓ, AKIRÓL RÉG NEM HALLOTTUNK. *Újság*, 1943. május 9. (Beszélgetés K. B.-vel.) A HELIKON ÉS AZ ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH LEVELESLÁDÁJA közli két levelet (lásd 10. jegyzet), ezeken kívül: Bóka László: VÁLOGATOTT TANULMÁNYOK. (K. B. Osváth Kálmánhoz írott leveléből részlet.) Budapest, Magvető, 1966; KARÁCSONY BENŐ LEVELE MOLTER KÁROLYHOZ. *Igaz Szó*, 1969. II.; Kemény János: EMLÉKEZÉS EGY ÁPOLÓNÓ KEZÉRE. (K. B. levelének közlésével.) *Utunk*, 1970. II.
27. KOZELKÉPEK. HÚSZ ROMÁNIAI MAGYAR ÍRÓ. (Az interjúkat készítette Marosi Ildikó, fényképezte Erdélyi Lajos.) Kriterion, Bukarest, 1974.
28. Vezér Erzsébet: KARÁCSONY BENŐ. A Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve, 1964.
29. Salamon László: VOLTAK HARCAIM, ELSŐSORBAN A HELIKONNAL... KOZELKÉPEK. (Vö. 27. jegyzet.)

Suhai Pál

EZ VOLT A HÁZ

Ez volt a ház, a kert s a tó:
nagy nyarak és esők tanúja,
a folyton megtelő s kiszáradó
gödör, a kacsaúsztató,
amint az idők ritmusát tanulja.

Ez volt a ház, s ez volt a kert:
vadon, bujdostam sűrűjében,
mint utazó a babbal elkevert
csalán között, arcomba vert
a gaz, s nem tudtam, ez az éden.

Ez volt a kert, a tó s a ház:
pincétől föl a padlásáig
átjártuk minden rejtekét, zugát,
mint huzat sárgult koponyát,
ha egykedvűen ásít.

Ez volt a ház, s e legyalult, kimart
föld a talaj, dehogy panaszlom,
e kusza, sok vonal kitart,
bár szenvedett elég vihart
a vad, holdbéli táj, az arcom.

Ez volt a ház, ma romjait
csupán idült hiánya ássa,
de bennem ép, mert felnagyít,
közelhoz minden távolít
a veszteség fordított optikája.

MESTERVÁGÁSOD

Elnémul már a szó, szavam
remekműved csodálatában:
egész valómmal hangtalan
figyellek, s leesik az állam,
mert minden próba hasztalan,
s kivégez e tökéletesség –
kivégzem én is önmagam,
hogy árnyam utadra ne essék.

Én hallgatok, dicsérd magad,
dicsérje önmagát a teted,
hisz úgyszincs méltóbb mozdulat,
mely ítélkezhetne feletted,
s bár szakszerűn kinyír vasad,
riadalmamat is kioltja,
és elfogy, végül elapad
a rémület világnyi holdja.

És hallgatok, azért talán,
hogy méltóbb nyelv szóljon helyettem,
ha kockaként perdülsz álám,
s rád bukik megbicsaklott testem –
ha mestervágásod nyomán
előnt a csönd, a kibukó vér,
akkor a legszentebb a szám:
sebem ajka köszönt, te Hóhér.

Kosáry Domokos

HATALOMÁTVÉTEL ÉS IDEOLÓGIA A GÖRGEY-KÉRDÉS TÜKRÉBEN, 1945–1956 (I)

Magyarországon, amikor a háború után, romok között, felocsúdva, az ország annyi veszteség és tragédia után is meglepő erővel próbált új életet kezdeni, a történetfelfogás terén két fő, egymástól eltérő tendencia jelentkezett. Az egyik a nyugati, polgári társadalmak hagyományait folytatta tovább, és egyben saját hagyományait, azaz a különbséggel, hogy a szélsőjobb veresége és a konzervatív erők széthullása következtében a spektrumon belül az új, modernebb demokratikus törekvések kerültek előtérbe. Az országra, az egész újrakezdésre azonban kezdettől fogva rávetült a sztálini hatalom árnyéka, hiszen a tényleges hatalmi eszközöket, a katonai erőre támaszkodva, annak képviselői kapták kezükbe, helyi megbízottjaik útján vagy éppen közvetlenül. E hatalom védelme alatt a Moszkvából hazatértek és a hozzájuk itt csatlakozók körében létrejött a sztálini történetfelfogás marxizmus–leninizmus néven ismert helyi képvisellete, eleinte ugyan igen szerény keretek között, de máris buzgón készülődve arra, hogy az ideológiai irányítást előbb vagy utóbb e téren is magához ragadja. Ez ugyanis, nézetünk szerint, a rendszer alkatában, a dolgok természetében, a hatalom stratégiai programjában eleve benne volt, és csak az irányító központ – Moszkva – elhatározásától függött, hogy a nemzetközi politikai erőviszonyok lehetőségeit mérlegelve, ilyen vagy olyan taktikai megfontolásból ezt hol, mikor, milyen ütemben, miként hajtja végre. Így azután a két irányzat egy ideig egymással párhuzamosan, egymással alig érintkezve, külön fejlődhetett. A „polgári”, miután intézményeit, orgánumait tőle telhetően újból működtetni kezdte, nagyjából 1948 végéig folytatódhatott. A „marxista” viszont, ha szovjet előzményeit – és azok igen halvány hazai visszhangját – figyelembe vesszük, már 1945 előtt kialakult. Így a két vonulat közül itt most, először, ez utóbbi kezdeteit kell egy kissé korábbra is visszanyúlva megtekintenünk.

A marxizmus nevében fellépő irányzat hatalomra jutásáról volt itt szó, amely már az előző években is élesedő küzdelmet vívott mindaz ellen, amit a korábbi, ún. „polgári” történetírás folytatásának minősített. A valóságban persze e korábbi történetírásnak csak az egyik, mondjuk így: 1867-es hagyományokat folytató, szakmailag ma-